

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженій Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року)

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права Державного податкового університету № 21 від 17 квітня 2026 року

Присутні:

директор навчально-наукового інституту права, д.ю.н., професор, заслужений юрист України В.В. Топчій, заступник директора з навчально-методичної роботи, к.ю.н., доцент Н.А. Лугіна, заступник директора з навчально-організаційної роботи, к.ю.н., доцент Омельчук Л.В., *кафедра теорії та історії держави і права*: завідувач кафедри теорії та історії держави і права, к.ю.н., доцент Бак В.І., д.ю.н., професор кафедри, д.ю.н., професор Шевченко А.Є., професор кафедри, д.ю.н., професор Н.А. Сердюк, доцент кафедри, к.ю.н., доцент Сіренко О.В.; *кафедра кримінального права та процесу*: завідувач кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., доцент Максименцев М.Г., професор кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., професор Колб О.Г., професор кафедри, к.ю.н., професор В.І. Антипов, професор кафедри, д.ю.н., професор В.В. Лисенко, професор кафедри, д.ю.н. Г.М. Мамка, професор кафедри, д.ю.н., професор А.М. Кислий, доцент кафедри, к.ю.н., доцент О.А. Павлох, доцент кафедри, к.ю.н., професор І.В. Грицюк, доцент кафедри, к.ю.н. С.О. Софієв, доцент кафедри, к.ю.н. В.П. Любавіна, доцент кафедри, к.ю.н., доцент І.Г. Бірюкова (науковий керівник), доцент кафедри, к.ю.н. Д.І. Лопашук, *кафедра цивільного права та процесу*: завідувач кафедри, к.ю.н., професор Н.В. Білянська, професор кафедри, д.ю.н., професор І.В. Чеховська, професор кафедри, д.ю.н., професор Н.Б. Новицька, доцент кафедри, к.ю.н., доцент Л.Д. Менів, доцент кафедри, к.ю.н., доцент Л.О. Самілик, доцент кафедри, к.ю.н., доцент Т.Й. Білоус, доцент кафедри, к.ю.н., доцент І.О. Котович, *кафедра міжнародного права та права Європейського Союзу*: завідувач кафедри, к.ю.н., доцент О.В. Чернецька, доцент кафедри, к.ю.н., доцент Лісова К.С., *кафедра фінансового та податкового права*: завідувач кафедри, к.ю.н., професор М.В. Глух, *кафедра правничої лінгвістики*: завідувач кафедри, д.ю.н., професор В.А. Миколаєць, доцент кафедри, д.ю.н., доцент О.М. Бодунова (гарант).

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта навчально-наукового інституту права Державного податкового університету Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року)

Слухали:

Доповідь здобувача А. В. Гончаренка на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, висвітлив стан її розробки, визначив зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, мету та задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрив наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, навів дані про апробацію результатів дисертації та кількість публікацій, а також окреслив структуру дисертації.

Говорячи про актуальність теми, слід відзначити, що сучасний стан розвитку податкової системи України характеризується посиленням податкового навантаження на державу з однієї сторони та ускладненням способів ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) з іншої, що особливо загострилося в умовах економічної нестабільності та глобальної цифровізації фінансових процесів. У теперішній час податкові надходження є одним із ключових джерел забезпечення фінансової спроможності держави, фінансування сектору безпеки й оборони, підтримання функціонування критичної інфраструктури та виконання соціальних зобов'язань держави. У зв'язку з цим проблема ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) набуває не лише фіскального, а й безпосереднього значення безпекового характеру, оскільки негативно впливає на стабільність бюджетної системи, рівень фінансової безпеки держави та ефективність реалізації державної політики в умовах війни.

Водночас сучасна податкова злочинність в Україні характеризується суттєвою трансформацією способів її здійснення. Якщо раніше переважали традиційні способи приховування доходів або неподання податкової звітності, то нині дедалі більшого поширення набувають складні фінансово-господарські схеми, транскордонні механізми мінімізації податкових зобов'язань, використання цифрових активів, електронних платіжних систем, криптовалют та інших інструментів цифрової економіки. Така трансформація податкової злочинності суттєво ускладнює процес її виявлення, а також потребує адаптації системи податкового контролю та заходів запобігання до нових криміногенних ризиків.

Додатковим чинником актуалізації цієї проблематики є процес європейської інтеграції України та необхідність гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері фінансової прозорості, податкового контролю

та запобіганню незаконним фінансовим потокам. Україна поступово імплементує міжнародні стандарти OECD, BEPS, CRS та FATF, спрямовані на боротьбу з агресивним податковим плануванням, використанням офшорних юрисдикцій, приховуванням доходів та легалізацією незаконно отриманих коштів. Однак процес адаптації міжнародних стандартів до національної правової системи супроводжується низкою проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем цифровізації податкового адміністрування, обмеженою інституційною спроможністю контролюючих органів, складністю інтеграції інформаційних систем та необхідністю забезпечення належного рівня захисту персональних даних і фінансової інформації.

Окрім цього, повномасштабна збройна агресія спричинила значне навантаження на державний бюджет, необхідність постійного фінансування сектору безпеки й оборони, підтримання функціонування критичної інфраструктури, реалізації соціальних програм та забезпечення стабільності економічної системи держави. У таких умовах своєчасне та повне надходження податків набуває особливого значення як одна з ключових гарантій фінансової стійкості держави та її здатності забезпечувати виконання базових функцій в умовах війни. Водночас воєнний стан створює передумови для посилення тінізації економіки та поширення податкової злочинності. Економічна нестабільність, релокація підприємств, руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, зменшення платоспроможності населення та бізнесу, а також суттєве зростання фінансового навантаження на суб'єктів господарювання формують сприятливе середовище для ухилення від оподаткування. За таких умов частина суб'єктів господарювання сприймає приховування доходів або мінімізацію податкових зобов'язань як спосіб економічного виживання, що сприяє поширенню тіньових фінансових дій.

Отже, злочинці використовують сучасні форми ухилення від сплати податків, через що кримінальні правопорушення характеризуються високим рівнем латентності, використанням складних фінансово-господарських схем, транскордонних механізмів приховування доходів та цифрових інструментів мінімізації податкових зобов'язань.

Вирішення поставлених завдань дозволило сформулювати ряд положень, що становлять наукову новизну дослідження:

По-перше, запропоновано оновлений підхід до визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 212 КК України, як суспільні відносини у сфері забезпечення встановленого законом порядку оподаткування та формування дохідної частини бюджетів і державних цільових фондів; авторську класифікацію способів ухилення від сплати податків за критеріями характеру впливу на об'єкт оподаткування, механізму реалізації, рівня організації та сфери господарської діяльності; обґрунтовано необхідність удосконалення системи кваліфікуючих ознак ст. 212 КК України з урахуванням використання складних фінансових схем, транскордонних операцій, цифрових інструментів приховування доходів та організованих форм податкової злочинності.

По-друге, встановлено кореляційні зв'язки між економічними, правовими, організаційно-управлінськими, соціально-психологічними детермінантами ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), на основі чого запропоновано систему заходів запобігання цьому виду злочинності, спрямованих на зниження рівня тінізації економіки, підвищення ефективності податкового контролю, цифровізацію податкового адміністрування, формування податкової культури та підвищення рівня довіри до державних інституцій.

По-третє, удосконалено поняття «ухилення від сплати податків», яке слід визначати як умисні дії або бездіяльність платника податків, спрямовані на повне чи часткове невиконання встановленого законом обов'язку щодо сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів шляхом приховування об'єктів оподаткування, подання недостовірних відомостей, використання протиправних схем або формального використання прогалин податкового законодавства з метою неправомірного зменшення податкових зобов'язань.

Також обґрунтовано наукову позицію щодо кримінологічної класифікації ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), сформовану з урахуванням сучасних тенденцій розвитку податкової злочинності, цифровізації економіки та транснаціоналізації фінансових процесів, у межах якої систематизовано форми податкової деліктності за критеріями механізму вчинення, рівня організації кримінально протиправної діяльності, територіального охоплення, ступеня латентності, використання цифрових технологій, предмета посягання та кримінологічного типу суб'єкта правопорушення, що дозволило поглибити кримінологічне розуміння сучасних механізмів ухилення від сплати податків та визначити напрями вдосконалення системи запобігання податковій злочинності.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, інших судів загальної юрисдикції, Єдиного державного реєстру судових рішень, міжнародних організацій, а також зведені дані вивчення 93 матеріалів кримінальних проваджень щодо ст. 212 КК України та результати соціологічного опитування 94 слідчих, 63 прокурорів та 76 суддів у м. Київ, Житомирській, Київській, Дніпропетровській, Одеській, Вінницькій, Чернігівській, Рівненській областях.

Підсумовуючи наголосимо, що у дисертації розроблено комплекс заходів запобігання ухиленню від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів, що ґрунтується на системі кримінально-правових норм, які регламентують відповідальність за ці правопорушення, узагальнених кримінологічних характеристиках (кількісні, якісні показники злочинності; детермінанти їх вчинення; особливості особи правопорушника), а також на диференційованих заходах реагування на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, із визначенням і впровадженням у діяльність уповноважених інституцій комплексу науково обґрунтованих інструментів (управлінських рішень, методик, практичних рекомендацій), спрямованих на системний моніторинг податкової системи, виявлення та усунення (нейтралізацію, мінімізацію або послаблення негативного впливу) криміногенних чинників і забезпечення на цій основі ухвалення уповноваженими суб'єктами ефективних запобіжних правових й

регуляторних рішень.

По завершенню доповіді аспіранту присутніми були поставлені такі запитання:

Максіменцев М.Г.: Шановний здобувач, у чому полягає кримінологічна специфіка ухилення від сплати податків порівняно з іншими економічними кримінальними правопорушеннями?

Відповідь: Дякую за запитання. Особливість цього виду кримінальних правопорушень полягає насамперед у високому рівні латентності. Значна частина фактів ухилення від сплати податків не набуває ознак зареєстрованого кримінального провадження через складність їх виявлення, використання легальних фінансових механізмів мінімізації податкового навантаження, високий рівень професійної підготовки правопорушників та недостатню ефективність податкового контролю.

Крім того, ці кримінальні правопорушення характеризуються високим рівнем інтелектуалізації кримінально протиправної діяльності. Вони вчиняються із використанням спеціальних знань у сфері бухгалтерського обліку, фінансів, корпоративного права, міжнародного оподаткування та інформаційних технологій.

Кримінологічний аналіз також свідчить, що мотивація таких правопорушень має переважно економічний характер і формується під впливом комплексу факторів: недосконалості податкового законодавства, значного податкового навантаження, тінізації економіки, корупційних ризиків та недостатнього рівня податкової культури.

Лугіна Н.А.: Шановний Артеме Вадимовичу, які напрями удосконалення системи запобігання ухиленню від сплати податків Ви вважаєте найбільш перспективними?

Відповідь: Дякую за запитання. На нашу думку, запобігання податковій злочинності має здійснюватися комплексно та поєднувати загальносоціальні, спеціально-кримінологічні й індивідуально-профілактичні заходи.

На загальносоціальному рівні необхідно забезпечити стабільність податкового законодавства, підвищення прозорості податкового адміністрування та формування належної податкової культури.

Спеціально-кримінологічний рівень повинен передбачати розвиток ризик-орієнтованого податкового контролю, широке використання аналітичних інформаційних систем, автоматизований обмін податковою інформацією між державами, удосконалення фінансового моніторингу та поглиблення взаємодії між Бюро економічної безпеки, Державною податковою службою та іншими правоохоронними органами.

Важливим напрямом є також цифровізація податкового адміністрування із використанням технологій аналізу великих масивів даних, що дозволяє своєчасно виявляти ризикові операції та мінімізувати людський фактор.

Лисенко В.В.: Чому Ви вважаєте, що саме кримінологічна профілактика повинна стати пріоритетом у запобіганні ухиленню від сплати податків?

Відповідь: Дякую за запитання. Сучасний світовий досвід переконливо свідчить, що ефективність державної політики у сфері протидії податковій злочинності визначається не суворістю кримінальної відповідальності, а насамперед ефективністю превентивних механізмів.

Кримінально-правові заходи є реакцією держави на вже вчинене правопорушення, тоді як кримінологічна профілактика спрямована на усунення причин і умов його вчинення. Саме тому сучасні міжнародні стандарти, зокрема рекомендації ОЕСР, Європейської Комісії та FATF, акцентують увагу на добровільному виконанні податкових обов'язків, ризик-орієнтованому адмініструванні, цифровізації податкового контролю, підвищенні прозорості фінансових операцій та формуванні довіри платників до податкової системи.

Таким чином, лише поєднання ефективної профілактики, сучасних цифрових інструментів контролю та невідворотності юридичної відповідальності дозволяє досягти сталого зниження рівня ухилення від сплати податків, що підтверджується практикою держав із високим рівнем податкової дисципліни.

Бодунова О.М. Чому Ви обрали саме порівняльно-правовий підхід як один із ключових методів дослідження ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)?

Відповідь: Дякую за запитання. Порівняльно-правовий підхід дозволяє не лише зіставити норми законодавства різних держав, а й оцінити ефективність механізмів запобігання ухиленню від сплати податків у різних правових системах. Податкова злочинність має транскордонний характер, а сучасні схеми ухилення нерідко ґрунтуються на використанні офшорних юрисдикцій, трансфертного ціноутворення, цифрових фінансових інструментів та міжнародних корпоративних структур. Саме тому ізольований аналіз національного законодавства не дає змоги повною мірою оцінити ефективність існуючих механізмів протидії.

У дослідженні було проаналізовано досвід держав Європейського Союзу, США та окремих країн ОЕСР щодо криміналізації податкових правопорушень, організації податкового контролю, застосування ризик-орієнтованих моделей адміністрування, автоматичного обміну податковою інформацією та реалізації міжнародних стандартів BEPS. Це дозволило визначити позитивні практики, які можуть бути адаптовані до української правової системи з урахуванням її особливостей.

Головуюча: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику, кандидату юридичних наук, доценту І.Г. Бірюковій**, яка зазначила, що підготовлена Гончаренком Артемом Вадимовичем дисертація на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» є цілісним науковим дослідженням, що підтверджується результатами теоретико-правового аналізу як законодавчої бази, так і наукового доробку у сфері вивчення вказаної проблематики.

Складений здобувачем план дослідження дозволив охопити усі ключові питання теми дослідження і досить повно та змістовно висвітлити їх. Цьому сприяло правильне визначення ним мети, завдань, об'єкта і предмета

дослідження, застосування необхідного наукового інструментарію.

Здобуті під час дослідження результати певною мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і прикладних питань. В обґрунтуванні авторських висновків у дисертації пропонується низка нових теоретично концептуальних та практично важливих положень.

Специфіка теми дослідження, сформульовані мета і завдання визначили структуру дисертації, послідовність та логіку викладення матеріалу. Зміст дисертації свідчить про повноту і завершеність комплексного дослідження.

У процесі виконання дисертації здобувач опрацював значний масив наукової літератури, міжнародних документів, національного законодавства, статистичних матеріалів, практики правоохоронних органів та зарубіжного досвіду протидії податковій злочинності. Робота вирізняється комплексним підходом, оскільки поєднує кримінологічний аналіз із порівняльно-правовим дослідженням сучасних моделей запобігання ухиленню від сплати податків.

На особливу увагу заслуговують результати, пов'язані з дослідженням детермінантів податкової злочинності, сучасних способів ухилення від оподаткування, оцінкою рівня латентності цього виду кримінальних правопорушень, а також розробленням системи заходів запобігання з урахуванням міжнародних стандартів і кращих практик держав Європейського Союзу та інших країн.

Робота оформлена в повній відповідності до вимог, які ставляться щодо дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

У цілому робота оцінена позитивно. Відмічено, що вона була виконана самостійно і автора можна вважати підготовленим науковцем. Було акцентовано увагу на тому, що науковий керівник робила лише окремі зауваження та вносила окремі корективи щодо обраної теми дослідження. Здобувач же з деякими зауваженнями погоджувався, а з деякими – ні, аргументовано відстоюючи свою особисту точку зору з певних питань.

Вищевикладене свідчить, що дисертаційне дослідження Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження», представляє самостійне, закінчене дослідження теоретичного характеру, є оригінальним, актуальним, практично значимим і дозволяє зробити висновок, що робота відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до прилюдного захисту.

Головуюча: Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається доповідачам:

Кандидату юридичних наук, доценту Омельчук Л.В., яка підкреслила, що виконане Гончаренком Артемом Вадимовичем дослідження присвячене актуальній проблемі, яка є важливою як для теорії, так і для практики.

Проведений аналіз опублікованих наукових розробок А.В. Гончаренка показав, що основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у п'яти наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, дві тези наукових доповідей на науково-практичних заходах.

Виходячи з цього, варто визнати, що кількість праць та інших результатів цієї наукової розробки, у цілому та з формальної точки зору є достатньою для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її автором положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики.

Про наукову новизну та практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах. Дисертаційне дослідження має комплексний характер та виконане на належному науково-методологічному рівні. Автором опрацьовано значний масив нормативно-правових актів, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, міжнародних документів, статистичних матеріалів та практики застосування законодавства.

Позитивно оцінюю обрану методологію дослідження. Використання кримінологічного та порівняльно-правового підходів дозволило автору не лише проаналізувати сучасний стан податкової злочинності в Україні, а й визначити перспективні напрями вдосконалення системи її запобігання на основі міжнародного досвіду.

Наукову цінність становлять результати дослідження, присвячені визначенню кримінологічних особливостей ухилення від сплати податків, аналізу його детермінант, характеристиці особи правопорушника, сучасних способів вчинення таких кримінальних правопорушень та формуванню системи заходів їх запобігання. Заслуговують на увагу також пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики діяльності органів, уповноважених здійснювати запобігання податковій злочинності.

Поряд із тим, як і будь-яке самостійне наукове дослідження, дисертація містить окремі положення, які можуть бути предметом наукової дискусії.

Доцільно було б ширше розкрити питання впливу цифровізації економіки та розвитку криптоактивів на трансформацію способів ухилення від сплати податків.

Також певні рекомендації автора щодо вдосконалення системи запобігання могли б бути підкріплені більш детальним прогнозом очікуваної ефективності їх практичного впровадження.

Водночас зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують її наукової цінності.

Здобувачем досягнуто поставленої мети, вирішено визначені завдання, а сформульовані висновки є логічними, послідовними та достатньо обґрунтованими.

Доповідачка наголосила, що дисертаційна робота «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидату юридичних наук, доценту Павлюх О.А., яка відзначила, що актуальність обраної Гончаренком Артемом Вадимовичем теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень, адже на сьогодні немає

достатньої бази монографічних досліджень, присвячених комплексному аналізу «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження».

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Водночас, рецензент підкреслив, що виконане Гончаренком Артемом Вадимовичем дослідження є актуальним і своєчасним, а положення та висновки, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані.

При дослідженні застосовано ряд методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження.

У дисертації автор продемонстрував рівень своєї професійної зрілості та наукової кваліфікації. Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Дослідження фахово структуроване і відзначається цілісною логічною побудовою. Розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою і показують послідовність аналізу досліджуваних юридичних явищ. При поділі розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності і взаємозв'язку. Мета і завдання, які визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті і тексті дослідження.

Поряд із тим окремі положення дисертації можуть стати предметом наукової дискусії.

1. Автор достатньо аргументовано обґрунтовує необхідність використання зарубіжного досвіду під час удосконалення системи запобігання ухиленню від сплати податків в Україні. Однак дискусійним видається питання меж такої імплементації. Значна частина запропонованих моделей сформувалася в країнах із принципово іншим рівнем розвитку податкової культури, цифровізації державного управління, інституційної довіри та стабільності економічних відносин. На думку доповідача, у роботі варто було б більш чітко визначити критерії відбору зарубіжного досвіду та окреслити механізми його адаптації до українських соціально-економічних реалій, а не лише можливість його використання.

2. У дисертації значна увага приділена детермінантам ухилення від сплати податків, однак недостатньо розмежовано причини цього явища та умови, що сприяють його поширенню. У сучасній кримінології саме це розмежування має принципове значення, оскільки визначає вибір адекватних заходів запобігання. Зокрема, економічна нестабільність, складність податкового законодавства чи надмірний адміністративний тиск можуть виступати як самостійними детермінантами, так і каталізаторами вже існуючих криміногенних процесів. Більш чітка класифікація дозволила б підвищити методологічну завершеність дослідження.

3. Автор обґрунтовує пріоритетність кримінологічної профілактики перед кримінально-правовою репресією. Загалом із такою позицією можна погодитися. Водночас дискусійним є питання співвідношення превентивних та репресивних

механізмів саме в умовах воєнного стану, коли держава об'єктивно потребує максимальної мобілізації бюджетних ресурсів. У цьому контексті доцільно було б більш ґрунтовно дослідити, чи не потребують окремі категорії умисних схем ухилення від оподаткування посилення саме кримінально-правових механізмів реагування, а не лише розвитку превентивної складової.

Доповідачкою відмічено, що в цілому, дослідження відображає вміння автора довести свої судження та дискутувати при оцінці наукових поглядів опонентів. Основні висновки і пропозиції, сформульовані автором, викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно, системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми та переконливими.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Таким чином, дисертація Гончаренка Артема Вадимовича є цілісним, самостійним, завершеним монографічним дослідженням важливої наукової і практичної проблеми, відповідає встановленим вимогам та профілю наукової спеціальності 081 «Право»

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Новицька Н.Б., яка зауважила, що здобувач у своїй дисертації досяг поставленої мети. Зокрема, ним сформульовано ряд положень, що мають важливе теоретичне та практичне значення. У роботі вдало використано зарубіжну наукову літературу та джерела. Матеріал викладається логічно та послідовно.

Отже, можна зробити висновок, що подане дисертаційне дослідження має закінчений вигляд. Його зміст має внутрішню логічну побудову. Дисертація Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, у якому обґрунтовується низка наукових положень та висновків, що відзначаються новизною у теоретичному плані і є важливими для юридичної практики, а також може бути рекомендовано для подання до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук Лопашук Д.І. наголосив, що результати дисертаційного дослідження становлять інтерес для науковців, практиків та всіх, хто досліджує або цікавиться проблемами правового регулювання та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування. Ознайомлення з роботою та висновками автора сприятиме подальшому розвитку наукових підходів до удосконалення системи запобігання правопорушенням у зазначеній сфері.

Було підкреслено, що дисертаційне дослідження виконане якісно та на високому науковому рівні, а отримані результати мають об'єктивний і науково обґрунтований характер. Позитивною рисою роботи є здатність автора аргументовано відстоювати власну позицію, вести наукову дискусію з іншими дослідниками, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Структура

дисертації є продуманою та цілісною, а загальні висновки переконливо демонструють ступінь вирішення наукової проблеми, окресленої у вступі. Крім того, здобувач має достатню кількість наукових публікацій у фахових виданнях та опублікованих тез доповідей на наукових конференціях. Дисертаційна робота виконана самостійно, має комплексний і завершений характер.

Загалом результати дисертаційного дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення. У зв'язку з цим дисертаційну роботу Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» може бути рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, доцент Максименцев М.Г. звернув увагу на методологічні засади дисертаційної роботи, підкресливши їх належну обґрунтованість та доцільність для розкриття основних положень дослідження. Вчений відзначив, що у роботі піднято актуальні проблеми запобігання кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування та запропоновано шляхи їх вирішення, які можуть мати практичне значення. На його думку, дисертація відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, доцент Бодунова О.М. також акцентувала увагу на актуальності теми дослідження та науковій новизні отриманих результатів, підтримала позицію попередніх доповідачів і запропонувала винести на голосування питання щодо рекомендації дисертаційної роботи Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

**щодо дисертації Гончаренка Артема Вадимовича на тему
«Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати
податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний стан розвитку податкової системи України характеризується посиленням податкового навантаження на державу з однієї сторони та ускладненням способів ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) з іншої, що особливо загострилося в умовах економічної нестабільності та глобальної цифровізації фінансових процесів. У теперішній час податкові надходження є одним із ключових джерел забезпечення фінансової спроможності держави, фінансування сектору безпеки й оборони, підтримання функціонування критичної інфраструктури та виконання соціальних зобов'язань держави. У зв'язку з цим проблема ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) набуває не лише фіскального, а й безпосереднього значення безпекового характеру, оскільки негативно впливає на стабільність бюджетної системи, рівень фінансової

безпеки держави та ефективність реалізації державної політики в умовах війни.

Водночас сучасна податкова злочинність в Україні характеризується суттєвою трансформацією способів її здійснення. Якщо раніше переважали традиційні способи приховування доходів або неподання податкової звітності, то нині дедалі більшого поширення набувають складні фінансово-господарські схеми, транскордонні механізми мінімізації податкових зобов'язань, використання цифрових активів, електронних платіжних систем, криптовалют та інших інструментів цифрової економіки. Така трансформація податкової злочинності суттєво ускладнює процес її виявлення, а також потребує адаптації системи податкового контролю та заходів запобігання до нових криміногенних ризиків.

Додатковим чинником актуалізації цієї проблематики є процес європейської інтеграції України та необхідність гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері фінансової прозорості, податкового контролю та запобігання незаконним фінансовим потокам. Україна поступово імплементує міжнародні стандарти OECD, BEPS, CRS та FATF, спрямовані на боротьбу з агресивним податковим плануванням, використанням офшорних юрисдикцій, приховуванням доходів та легалізацією незаконно отриманих коштів. Однак процес адаптації міжнародних стандартів до національної правової системи супроводжується низкою проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем цифровізації податкового адміністрування, обмеженою інституційною спроможністю контролюючих органів, складністю інтеграції інформаційних систем та необхідністю забезпечення належного рівня захисту персональних даних і фінансової інформації.

Окрім цього, повномасштабна збройна агресія спричинила значне навантаження на державний бюджет, необхідність постійного фінансування сектору безпеки й оборони, підтримання функціонування критичної інфраструктури, реалізації соціальних програм та забезпечення стабільності економічної системи держави. У таких умовах своєчасне та повне надходження податків набуває особливого значення як одна з ключових гарантій фінансової стійкості держави та її здатності забезпечувати виконання базових функцій в умовах війни. Водночас воєнний стан створює передумови для посилення тінізації економіки та поширення податкової злочинності. Економічна нестабільність, релокація підприємств, руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, зменшення платоспроможності населення та бізнесу, а також суттєве зростання фінансового навантаження на суб'єктів господарювання формують сприятливе середовище для ухилення від оподаткування. За таких умов частина суб'єктів господарювання сприймає приховування доходів або мінімізацію податкових зобов'язань як спосіб економічного виживання, що сприяє поширенню тіньових фінансових дій.

Ще однією перешкодою є трансформація сучасних механізмів ухилення від оподаткування в умовах цифровізації економіки. Воєнний стан пришвидшив використання дистанційних фінансових сервісів, електронних платіжних систем, криптоактивів та цифрових платформ, що, з одного боку, забезпечує безперервність економічних процесів, а з іншого - створює нові можливості для

приховування доходів, проведення неконтрольованих фінансових операцій та використання транскордонних схем мінімізації податкових зобов'язань. У результаті традиційні механізми податкового контролю дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними для виявлення складних цифрових і транснаціональних схем податкової злочинності.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває наукове обґрунтування напрямів удосконалення системи запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) на основі зарубіжного досвіду, оскільки більшість розвинених держав уже пройшла етап трансформації систем податкового контролю в умовах цифровізації економіки та глобалізації фінансових процесів. Сучасні моделі запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що функціонують у державах Європейського Союзу, США, Великій Британії та інших країнах, базуються на широкому використанні цифрового податкового адміністрування, ризик-орієнтованого фінансового моніторингу, автоматизованого аналізу великих масивів даних тощо. Саме тому вивчення та адаптація такого досвіду до умов української правової системи має важливе значення для вдосконалення механізмів запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), підвищення ефективності фінансового контролю та забезпечення фінансової безпеки держави в умовах сучасних глобалізаційних і воєнних викликів.

Актуальність теми дослідження зумовлена й офіційними статистичними даними. Стан злочинності у сфері ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні упродовж 2020-2025 років свідчить про нестабільну, але загалом тенденцію до зростання рівня податкової злочинності. Так, у 2020 році було зареєстровано 1227 кримінальних правопорушень, тоді як у 2021 році їх кількість дещо зменшилася - до 1143. У 2022 році спостерігалось найбільш суттєве зниження кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень - до 944, що значною мірою обумовлювалося впливом воєнного стану, переорієнтацією діяльності правоохоронних органів та загальною трансформацією економічних процесів в умовах війни.

Водночас уже у 2023 році простежується тенденція до повторного зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері ухилення від сплати податків - до 1012, а у 2024 році цей показник становив 1085. Найвищий показник за досліджуваний період зафіксовано у 2025 році - 1347 зареєстрованих кримінальних правопорушень, що може свідчити як про ускладнення криміногенної ситуації у сфері оподаткування, так і про активізацію діяльності контролюючих та правоохоронних органів щодо виявлення фактів ухилення від сплати податків (обов'язкових платежів).

Показовою є також динаміка встановлених збитків, завданих державі внаслідок ухилення від сплати податків. Якщо у 2020 році їх обсяг становив 2,9 млрд грн, то у 2021 році - вже 3,1 млрд грн. У 2022 році зафіксовано певне зниження цього показника до 2,4 млрд грн, однак у подальшому простежується його стрімке зростання: у 2023 році встановлені збитки становили 3,6 млрд грн, у 2024 році - 4,1 млрд грн, а у 2025 році - понад 5,3 млрд грн. Така тенденція свідчить про поступове збільшення масштабів податкової злочинності та

використання більш складних фінансово-господарських схем ухилення від оподаткування.

Наведені статистичні показники дають підстави стверджувати, що злочинці використовують сучасні форми ухилення від сплати податків, через що кримінальні правопорушення характеризуються високим рівнем латентності, використанням складних фінансово-господарських схем, транскордонних механізмів приховування доходів та цифрових інструментів мінімізації податкових зобов'язань.

Усе вищевикладене свідчить про актуальність цієї наукової проблеми та необхідність її всебічного дослідження і подальшої розробки.

Теоретичні та практичні питання запобігання ухилення від сплати податків (обов'язкових платежів) досліджувалися у працях таких вітчизняних учених, як: Ю. М. Антонян, І. Г. Бірюкова, А. М. Бойко, В. І. Борисов, В. М. Вересов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, Д. І. Голосніченко, А. Є. Гутник, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. О. Дудоров, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, І. І. Кучеров, В. В. Лисенко, О. М. Литвинов, Н. А. Лугіна, С. С. Мірошніченко, В. В. Молодик, М. І. Панов, В. В. Пивоваров, В. М. Попович, І. М. Соловійов, Є. Л. Стельцов, В. Я. Тацій, В. О. Туляков, В. І. Шакур, О. Ю. Шостко тощо.

Проблематику ухилення від сплати податків (обов'язкових платежів), та запобігання податковим правопорушенням досліджували такі зарубіжні вчені, як Edwin Sutherland, Michael Levi, Friedrich Schneider, Joel Slemrod, James Alm, Vito Tanzi та Richard Murphy тощо, у працях яких аналізувалися причини податкової злочинності, тінізація економіки, податкова поведінка платників та міжнародні механізми запобігання ухиленню від оподаткування.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблематиці ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), низка важливих теоретичних і практичних аспектів залишається недостатньо дослідженою. У сучасній науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення правової природи ухилення від оподаткування, його безпосереднього об'єкта та критеріїв розмежування кримінально караного ухилення від правомірної податкової оптимізації, що зумовлює неоднозначність правозастосовної практики. Недостатньо дослідженими залишаються сучасні форми та способи ухилення від сплати податків в умовах цифровізації економіки, зокрема використання криптоактивів, електронних платіжних систем, цифрових платформ, транскордонних фінансових операцій та складних міжнародних схем мінімізації податкових зобов'язань. Потребують подальшого наукового опрацювання кримінологічні аспекти податкової деліктності, зокрема типологія осіб, які вчиняють ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), механізми формування їх кримінально протиправної поведінки, система економічних, правових, організаційно-управлінських та соціально-психологічних детермінант податкової злочинності, а також кореляційні зв'язки між ними. Окремого комплексного дослідження потребують питання адаптації міжнародних стандартів OECD, BEPS, CRS та FATF до умов української правової системи, цифровізації податкового адміністрування, використання технологій Big Data та

штучного інтелекту у сфері фінансового моніторингу і податкового контролю. Водночас недостатньо розробленими залишаються механізми запобігання ухиленню від сплати податків в умовах воєнного стану, зокрема питання забезпечення балансу між фіскальними інтересами держави, необхідністю підтримки економічної стабільності та ефективністю кримінально-правової протидії податковій деліктності в умовах сучасних безпекових викликів.

Саме тому обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», введеного в дію Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року №179, Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026-2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 року № 217-р, Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року №119/2021), Плану цифрового розвитку ДПС України до 2030 року, введеним в дію наказом Міністерства фінансів України від 24 грудня 2024 року № 660, Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних та прикладних питань запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства, системи запобігання податковим правопорушенням та адаптації національних механізмів протидії ухиленню від оподаткування до сучасних міжнародних і європейських стандартів в умовах цифровізації економіки та воєнного стану.

Відповідно до поставленої мети сформульовані такі *завдання*:

- розглянути оподаткування як сферу кримінально-правової охорони;
- дослідити стан наукової розробленості проблем ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- надати кримінально-правову характеристику ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- висвітлити стан, структуру та динаміку ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

- проаналізувати типологію податкових злочинців;
- розглянути причини та умови вчинення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- здійснити ґрунтовний аналіз загальних засад запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні під час війни;
- провести дослідження законодавства зарубіжних країн запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у зарубіжних країнах;
- висвітлити міжнародні стандарти запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та можливість їх імплементації в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження.

Методи дослідження обрані з урахуванням мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження кримінологічної характеристики та запобігання ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Діалектичний метод використано для дослідження ухилення від сплати податків як динамічного соціально-правового явища, що трансформується під впливом економічних, цифрових та міжнародних процесів, а також для виявлення взаємозв'язків між детермінантами цього виду злочинності та механізмами її запобігання (усі розділи дослідження). Методи аналізу та синтезу застосовувалися під час дослідження наукових підходів до визначення поняття ухилення від сплати податків, елементів складу кримінального правопорушення, систематизації способів ухилення від оподаткування, формування класифікації детермінант податкової деліктності та типології осіб, які вчиняють відповідні кримінальні правопорушення (підрозділи 1.1, 1.3). Метод індукції та дедукції дозволив перейти від загальних теоретичних положень до формування конкретних висновків щодо вдосконалення кримінального законодавства, системи кваліфікуючих ознак та механізмів запобігання ухиленню від сплати податків, а також від аналізу емпіричних даних до узагальнення кримінологічних закономірностей податкової деліктності (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Формально-юридичний метод використано при аналізі Конституції України, Кримінального кодексу України, Податкового кодексу України, міжнародних нормативно-правових актів та інших джерел права, що регулюють питання кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків і діяльності контролюючих органів у сфері оподаткування (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався для дослідження зарубіжного досвіду запобігання ухиленню від сплати податків, аналізу міжнародних стандартів OECD, BEPS, CRS та FATF і визначення можливостей їх імплементації в Україні (підрозділи 3.2, 3.3). Статистичний метод використано під час аналізу офіційних статистичних даних Офісу Генерального

прокурора, Бюро економічної безпеки України та інших державних органів щодо динаміки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 212 КК України, кількості повідомлень про підозру, обвинувальних актів та обсягів завданих збитків (розділи 1, 2). Документальний метод застосовувався при вивченні матеріалів кримінальних проваджень та узагальненні практики застосування законодавства у сфері запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, інших судів загальної юрисдикції, Єдиного державного реєстру судових рішень, міжнародних організацій, а також зведені дані вивчення 93 матеріалів кримінальних проваджень щодо ст. 212 КК України та результати соціологічного опитування 94 слідчих, 63 прокурорів та 76 суддів у м. Київ, Житомирській, Київській, Дніпропетровській, Одеській, Вінницькій, Чернігівській, Рівненській областях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є однією із перших комплексних порівняльно-правових монографічних досліджень кримінологічної характеристики та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження. Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають особистий внесок у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки та пропозиції:

вперше:

- запропоновано внести зміни до ст. 212 КК України щодо уніфікації ключових термінів з положеннями Податкового кодексу України, визначення моменту виникнення податкового обов'язку та закріплення орієнтирів для відмежування кримінально караного ухилення від інших форм податкових правопорушень;

- запропоновано оновлений підхід до визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 212 КК України, як суспільні відносини у сфері забезпечення встановленого законом порядку оподаткування та формування дохідної частини бюджетів і державних цільових фондів; авторську класифікацію способів ухилення від сплати податків за критеріями характеру впливу на об'єкт оподаткування, механізму реалізації, рівня організації та сфери господарської діяльності; обґрунтовано необхідність удосконалення системи кваліфікуючих ознак ст. 212 КК України з урахуванням використання складних фінансових схем, транскордонних операцій, цифрових інструментів приховування доходів та організованих форм податкової злочинності;

- встановлено кореляційні зв'язки між економічними, правовими, організаційно-управлінськими, соціально-психологічними детермінантами ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), на основі чого запропоновано систему заходів запобігання цьому виду злочинності, спрямованих на зниження рівня тінізації економіки, підвищення ефективності податкового контролю, цифровізацію податкового адміністрування, формування податкової культури та підвищення рівня довіри до державних інституцій;

удосконалено:

– поняття «ухилення від сплати податків», яке слід визначати як умисні дії або бездіяльність платника податків, спрямовані на повне чи часткове невиконання встановленого законом обов'язку щодо сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів шляхом приховування об'єктів оподаткування, подання недостовірних відомостей, використання протиправних схем або формального використання прогалин податкового законодавства з метою неправомірного зменшення податкових зобов'язань.

– наукову позицію щодо кримінологічної класифікації ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), сформовану з урахуванням сучасних тенденцій розвитку податкової злочинності, цифровізації економіки та транснаціоналізації фінансових процесів, у межах якої систематизовано форми податкової деліктності за критеріями механізму вчинення, рівня організації кримінально протиправної діяльності, територіального охоплення, ступеня латентності, використання цифрових технологій, предмета посягання та кримінологічного типу суб'єкта правопорушення, що дозволило поглибити кримінологічне розуміння сучасних механізмів ухилення від сплати податків та визначити напрями вдосконалення системи запобігання податковій злочинності;

дістали подальшого розвитку:

– наукова думка щодо систематизації досліджень проблеми ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), у результаті чого виокремлено та охарактеризовано основні напрями наукових досліджень у цій сфері, зокрема кримінально-правовий, кримінологічний, фінансово-правовий та економіко-правовий, а також уточнено їх зміст і предмет дослідження.

– наукові підходи до запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) шляхом адаптації зарубіжного досвіду до умов української правової системи та воєнного стану, що дало змогу обґрунтувати доцільність розвитку цифрового податкового адміністрування, ризик-орієнтованого фінансового контролю, механізмів аналітичного відбору ризикових платників із використанням технологій Big Data та штучного інтелекту, розширення міжнародного обміну податковою інформацією відповідно до стандартів OECD та ЄС, удосконалення механізмів добровільного дотримання податкового законодавства, а також мінімізації корупційних ризиків через електронізацію податкових процедур.

– дослідження міжнародно-правових механізмів запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), у межах якого обґрунтовано особливості імплементації в Україні міжнародних стандартів OECD, BEPS, CRS та FATF, визначено основні проблеми їх адаптації до національної правової системи та запропоновано напрями вдосконалення податкового адміністрування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в роботі положення, висновки можуть використовуватися у:

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки змін до чинного законодавства України з питань запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності органів

досудового розслідування, суду, а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-12);

– *науково-дослідній діяльності* – при формуванні наукових розробок з питань удосконалення запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (акт впровадження в науково-дослідну діяльність Державного податкового університету від 30 березня 2026 року);

– *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання з навчальних дисциплін «Кримінальне право України (загальна частина)», «Кримінально-правова характеристика корупції», «Кримінальне право України (особлива частина)», «Кримінологія», «Злочинність в Україні та теоретичні основи її запобігання» (акт впровадження в освітній процес Державного податкового університету від 19 березня 2026 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

У науковій статті «Запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні: зарубіжний досвід», опублікованій спільно з І. Г. Бірюковою, автором самостійно проаналізовано досвід європейських країн щодо запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

У тезах доповіді «Деформації у сприйнятті податків, зборів (обов'язкових платежів) як суб'єктивні детермінанти злочину, передбаченого статтею 212 КК України», підготовленими спільно з І.В. Грицюком, автором самостійно визначено перелік деформацій у сприйнятті податків, зборів (обов'язкових платежів).

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального права та процесу Державного податкового університету. Результати дослідження були оприлюднені на 2 науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема: «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки. Збалансування приватних прав та публічного інтересу в умовах воєнного стану» (м. Ірпінь, 3 квітня 2025 року); «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 12-13 квітня 2025 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені в 5 наукових публікаціях, серед яких три статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, та двоє тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел

та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінка, з них основний текст – 199 сторінок, список використаних джерел – 20 сторінок (194 найменувань) та 5 додатків на 12 сторінках.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гончаренко А. В., Бірюкова І. Г. Запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні: зарубіжний досвід. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 3 (12). С. 201-210. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/138/137>.

2. Гончаренко А. В. Латентність ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): поняття, причини виникнення та методи запобігання. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 4 (17). С. 53-66. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/309/320>.

3. Гончаренко А. В. Запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) під час війни в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск 3. С. 51-55. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/9-2.pdf>.

які засвідчують апробацію результатів дисертації

4. Гончаренко А., Грицюк І. Деформації у сприйнятті податків, зборів (обов'язкових платежів) як суб'єктивні детермінанти злочину, передбаченого статтею 212 КК України. *Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки. Збалансування приватних прав та публічного інтересу в умовах воєнного стану: збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції, Ірпінь, 3 квітня 2025*. Ірпінь: Державний податковий університет, 2025. С. 48-51. URL: https://dpu.edu.ua/images/2025/Photo_dlya_novyn_2025/Naukovi%20zahodi/06%20cerven%20Naukovi%20zahodi/Zbirnik%20tez%20Miznarodnoi%20konferencii%2003_04_2025.pdf.

5. Гончаренко А. В. Досвід окремих країн щодо запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Актуальні дослідження правової та історичної науки*. Випуск 73: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 12 – 13 квітня 2025 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2025. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4186.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Гончаренка Артема Вадимовича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Гончаренка Артема Вадимовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Гончаренка Артема Вадимовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): порівняльно-правове дослідження» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права: «за» – 29; «проти» – немає; «утримались» – немає.

**Голова фахового семінару кафедр
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, доцент,
гарант освітньо-наукової
програми «Право»**

Олеся БОДУНОВА